

БІЛЕЦЬКА О. В.

(Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка)

ГРАФІЧНА ФОРМА ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ КРІЗЬ ПРИЗМУ ГРАФІЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

У статті досліджується взаємовідношення понять «форма» та «зміст» у лінгвопоетиці. Особливу увагу приділено характерним ознакам нової графічної форми постмодерністського художнього тексту крізь призму графічної лінгвістики. З'ясовано відмінності постмодерністського художнього тексту від традиційного художнього тексту з огляду на особливості їхніх графічних форм.

Ключові слова: форма, зміст, графічна лінгвістика, візуалізація, нова графічна форма, постмодерністський художній текст, традиційний художній текст.

Билецкая Е. В. Графическая форма постмодернистского художественного текста сквозь призму графической лингвистики. В статье рассматривается взаимоотношение понятий «форма» и «смысл» в лингвопоэтике. Особое внимание уделяется характерным признакам новой графической формы постмодернистского художественного текста сквозь призму графической лингвистики. Устанавливаются особенности графической формы постмодернистского художественного текста как таковой, что существенно отличается от традиционного художественного текста.

Ключевые слова: форма, смысл, графическая лингвистика, визуализация, новая графическая форма, постмодернистский художественный текст, традиционный художественный текст.

Biletska O.V. Graphic Form of Postmodern Text through the Prism of Graphic Linguistics. The article highlights the interdependence of the notions “form” and “content” in linguopoetics. Special attention is drawn to the characteristic features of the new graphic form of postmodern text through the prism of graphic linguistics. The article outlines the differences in the graphic forms of postmodern text and traditional text.

Key words: form, content, graphic linguistics, visualization, new graphic form, postmodern text, traditional text.

Постановка проблеми у загальному вигляді, її актуальність та зв'язок з науковими завданнями. Стрімке поширення нових цифрових, електронних та комп'ютерних технологій, зокрема повсюдне домінування Інтернет ресурсів, кидають виклик не лише нашому повсякденному існуванню, але й докорінно міняють сучасний друкований текст, що вже не відповідає традиційній метафорі «чорним по білому», яка уособлює ясність, виразність та зрозумілість викладу [Anstey 2002, с. 444]. Сучасний текст – це «текст-образ» (image-text) [Johnston 2012], що знаходить свій вияв у першу чергу в такій графічній формі, яка відображає синтез тексту й графіки.

На зламі століть швидко розвиваються комп'ютерні технології, які продукують нове графічне програмне забезпечення (Microsoft Word, WordPerfect, Clarisworks, Adobe Photoshop та ін.) й створення багатовимірних просторових форматів (2-D, 3-D, 4-D тощо). Стрімко оновлюються й поліграфічні пристрої, що не лише уможливають використання так званої *нової, асиметричної, функціоналістської або модерної типографії* [Waller 1987, с.18], але й додатково залучають до графічного формотворення сучасного художнього тексту мистецькі графічні засоби (колаж, юкстапозицію, текстуру, градацію, кліп арт тощо), які відображають наше «картинне сприйняття світу» у тексті [Avgétinou 2009, с. 28]. Усі вище згадані технічні здобутки створюють такий тип тексту, який передбачає застосування видимих графічних зображень будь яких предметів, явищ, процесів як таких, що доповнюють вербальне повідомлення або ж самостійно виражають певні поняття без вербального супроводу. У результаті, дослідження постмодерністського художнього тексту (ПХТ) вимагає особливої «візуальної грамотності» (visual literacy) [там само, с. 28], що дозволяє розглядати його як гнучку, динамічну, нелінійну структуру, дослідження якої виходить за рамки вузько лінгвістичних досліджень. Новітні дослідження тексту можливі завдяки розвитку графічної лінгвістики як науки про письмо, що об'єднує такі суміжні наукові напрямки, як графіка, графеміка й графетика [Білецька 2013]. Отже, ми ставимо за **мету статті** схарактеризувати особливості нової графічної форми ПХТ крізь призму графічної лінгвістики.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- уточнити зміст понять «форма» та «зміст» у лінгвопоетиці;
- з'ясувати зміст поняття «нова графічна форма» постмодерністського художнього тексту;

– визначити відмінності постмодерністського художнього тексту від традиційного художнього тексту з огляду на особливості їхніх графічних форм.

Об'єктом дослідження є постмодерністський художній текст, а **предметом** цієї наукової розвідки – графічна форма постмодерністського художнього тексту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нові графічні тенденції у формотворенні ПХТ дають підстави розглядати його як корпус змістових артефактів, сплетіння різнотипних кодів, які, з одного боку, втілюють культурну полісемію [Канькин 2003, с. 16], а з іншого – такі його характерні ознаки, як: інтерсеміотичність, під якою розуміють взаємодію знаків різноманітних семіотичних систем [Семенюк 2012], та інтермедіальність, що постулюється як відношення між знаками медійних систем, орієнтованих на різні канали перцепції інформації [Просалова 2013]. Тому сучасні дослідження спрямовані «у бік тотального пансеміотизму, де, з одного боку, як текст тлумачиться будь-який предмет, а з іншого, світ розуміється як текст» [Шаповал 2009, с.59]. У цьому зв'язку лінгвісти звертаються до всебічного вивчення текстів, що містять засоби різнорідних семіотичних систем. На позначення таких текстів існує низка термінів: креолізовані (Є. Є. Анісімова, Ю. О. Сорокін, Є. Ф. Тарасов та ін.), семіотично-ускладнені, паралінгвістично активні, негомогенні, інтерсеміотичні, багатоканальні (Т. П. Семенюк), полікодові (Н. Г. Комісарова, Т. Г. Лук'янець, О. Г. Сонін), лінгво-візуальні (Л. М. Большіянова), візуальні (Р. Ю. Порозов), ізовербальні (А. О. Бернацька), іконічні (З. О. Гетьман), типографічно-ускладнені (R. Waller), мультимодальні (M. Walsh). Сучасні лінгвістичні праці зосереджені на взаємодії вербальних та іконічних компонентів креолізованих текстів в інтра- та інтеркультурному аспектах (Ю. Г. Алексєєв), їхньому прагматичному впливі на читача (Л. Т. Кияк-Редькович) та ступенях креолізації (Є. Є. Анісімова, Ю. О. Сорокін, Є. Ф. Тарасов). Науковці також звертаються до проблематики плану вираження та плану змісту в поетичних текстах (О. О. Вялікова, Д. О. Суховей), рекламі (О. І. Зелінська, Н. Г. Комісарова та ін.), чат-комунікації (С. С. Данилюк, Є. С. Стаценко та ін.); водночас поодинокі дослідження взаємодії форми та змісту в постмодерністському художньому тексті (Я. Р. Крючкова) свідчать про актуальність нашої лінгвістичної розвідки.

Виклад основного матеріалу. У нашій статті розглянемо генезу й розвиток понять «форма» та «зміст», а також їхнє взаємовідношення у постмодерністському й традиційному художніх текстах (надалі відповідно ПХТ і ТХТ). Оскільки на сьогодні не існує узгодженої думки науковців щодо тлумачення поняття «текст» [Валгіна 2003, с.5], звернімося до першоджерел. Поняття «текст» вперше застосовує Марк Фабій Квінтіліан у посібнику з риторики «Повчання оратору», де ритор пояснює як окремо підібрані слова слід сплести до купи у витончену тканину (*textum*), оскільки значення має не лише те, якими словами виражено думку, але й у який спосіб ці слова поєднано у реченні: «... *tantum verba eadem qua compositione vel in textu iungantur vel in fine claudantur...*» [Quintilian, Book 9.4.13]. В іншому уривку згадується «виткане полотно», як основа елегантного та витонченого стилю ораторів з Лісеї: «... *illud in Lysia dicendi textum tenue atque rasum...*» [там само, Book 9.4.17]. Наведені латинські метафори перегукуються з грецьким *υφος* (*hyphos*) – «виткане полотно», «сплетіння» або «павутина». Оскільки у широкому розумінні будь-який текст є сплетінням чи з'єднанням, «важливо встановити як те, що з'єднується, так і те, як і для чого з'єднується» [Валгіна 2003, с.7]. Письмо, що власне і є об'єктом графічної лінгвістики, фіксує величезну кількість не лише вербальних, але й невербальних графічних знаків, що у свою чергу продукують нескінченні можливості формотворення тексту. У постмодернізмі письмо ототожнюють з безладним, неструктурованим, багатозначним, рухомим текстом, який твориться в конкретному часовому просторі [Барт 1989, с.462– 518]; отже, ні форма, ні зміст тексту не є сталими величинами, що детальніше проаналізуємо нижче.

В усталеному розумінні *форма* – це «обриси, контури, зовнішні межі предмета, що визначають його зовнішній вигляд; тип, будова, спосіб організації чого-небудь; зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаний з його сутністю, змістом; певна система художніх засобів як спосіб вираження змісту творів літератури й мистецтва; сукупність прийомів,

елементів техніки виконання, які використовуються при створенні мистецького твору» [Бусел 2005, с. 1543].

Поняття *форма* та *зміст* увійшли у науковий термінологічний корпус лінгвопоетики з філософії, де форму спочатку розуміють як вираження ідеї [Бичко 1993, С. 49–50], діючу силу чи причину існування речі [там само, с.52], що протиставляються явищу чи матерії. Згодом позиціонується діалектична єдність форми й матерії, коли форма виражає й обумовлює зміст, є його внутрішньою й зовнішньою організацією і немає цінності відокремлено від змісту; зміна змісту неодмінно призводить до зміни форми, водночас один і той же зміст може мати вияв у різноманітних формах [Щерба 2011].

Письмо як знакову систему вперше розглядає Ф. де Соссюр, однак фундамент семіотики, метанауки про знаки і знакові системи, закладає американський логік і математик, основоположник філософської течії прагматизму Ч. Пірс. Розвиваючи теорію Пірса про те, що думка формулюється через тріаду знака (репрезентант–об’єкт–інтерпретатор) [Deledalle 2000, с. 14–20], інший американський науковець Ч. Морріс пропонує поділяти семіотику на синтактику (вивчення формальних і структурних взаємозв’язків між знаками), семантику (денотативне відношення знаків до об’єктів) й прагматику (відношення між знаками та їхніми інтерпретаторами) [Morris 1938, с.6–7]. Суголосно з твердженнями Ч. Пірса й Ч. Морріса про знакові системи, а також І. О. Бодуена де Куртене про мову як систему, у якій співвідносяться значення і форма [Бодуен де Куртене 1963], Ф. де Соссюр пропагує такий підхід до мови, що визначає її як структуровану систему, у якій позначуване і позначене перебувають у тісному взаємозв’язку [Saussure 1983, с. 10].

Системний підхід до мови, започаткований Ф. де Соссюром, утверджується *структуралістами* (К. Леві-Строс, Ж. Лакан, М. Фуко, Р.Якобсон, Н. Трубецької), які вважають, що «несвідома діяльність мозку полягає у верховенстві форми над змістом», а «форми є фундаментально однаковими для будь-яких видів діяльності – стародавніх і сучасних, примітивних і цивілізованих...» [Lévi-Strauss 1972, 21]. Отже, все, що нас оточує, – чітко структуроване, а тому структури слід піддавати науковому аналізу, спираючись на методи природничих і точних наук. *Структуралісти-гloseматики* (Л. Єльмслев, В. Брьондаль, Г. Ульдалль та ін.) обґрунтовують, що основним об’єктом лінгвістичних досліджень є тексти безвідносно до конкретної мовної системи [Hjelmslev 1961]. За цього підходу як план вираження, так і план змісту мають властиві їм субстанцію та форму. Оскільки субстанція змісту ідентична для усіх мов, а форма характерна для кожної окремої мови, то вихідною тезою гloseматиків є те, що мову слід вивчати як форму. Як знаковій структурі, текстові властива дуалістичність: він є водночас як матеріальним, маючи план вираження, так і нематеріальним, маючи план змісту. Як і будь-який знак, текст розвивається не лише за принципами синхронії (коли одне й те ж позначуване може співвідноситись з декількома позначеними), але й діахронії (коли у часовому просторі змінюється як зовнішня форма знаку, так і його значення) [Кочерган 2001, с.100].

Поняття про форму та зміст еволюціонують у *постструктуралізмі/постмодернізмі*. Термін «постмодернізм» згадується ще у 1917 році у праці німецького філософа Р. Панвіца «Криза європейської культури» [Pannwitz 1917] на позначення філософсько-орієнтованої культури на протигагу масовості й стандартизації модернізму. Стрімкого розвитку постмодернізм набуває наприкінці 1960-х років: «унікальний постмодерністичний синтез іронії і деконструктивного дизайну <...> створює нові архітектурні форми» [Заколябіна 2012] у мистецтві, які згодом поширюються й у постмодерністській поезії завдяки працям Ж. Деррида, Ж.-Ф. Ліотара, Р. Барта та ін.

Постмодерністське текстотворення відкидає модель традиційного художнього тексту «стабільність форми – однозначність змісту», а радше, перефразовуючи теорію асиметричного дуалізму мовного знака за С. Карцевським [Карцевський 2001, с.29], відображає модель «варіативність форми – множинність змісту». Позначуване і позначене є водночас як парними, так й асиметричними величинами, які перебувають у відношенні нестійкої рівноваги [там само]. ПХТ віддзеркалює сучасні тенденції переходу лінгвістики від

логоцентризму до графоцентризму – превалювання писемного над усним мовленням [Chandler 1994] і тілоцентризму – від «Слова до Тіла, від інтелектуальності і духовності до тілесності, від вербальності до наочного образу <...>. Слово втрачає своє значення домінанти, його місце займає Тіло, культура перестає бути логоцентричною і виявляється тілоцентричною» [Кремень 2005, с.303]. Тобто фундаментом сучасної лінгвопоетики є як графоцентризм, що дає поштовх до розвитку писемного мовлення як об'єкту графічної лінгвістики [Derrida 1967], так і тілоцентризм, що утверджує перевагу зорових органів чуття над іншими [Сонин 2005, с.115], візуалізуючи текст.

Домінуючими принципами візуалізації тексту є вседозволеність, розкутість, демократизація мовленнєвих висловлювань [Радзиевская 2006, с.153] через деконструктивну гру з формою, яка у ПХТ стає «неієрархічною й а-структурною» [Крючкова 2011, с.38]. Зміст ПХТ творять не стільки складні лексичні засоби, скільки складна форма, що виражається за допомогою графічних знаків, які характеризуються поліаспектністю та поліфункціональністю і запозичені з різних семіотичних систем [Анохіна 2004, с. 1; Waller 1987, с.218]. У структурі мови знаки трактуються як символи, що встановлюють довільний взаємозв'язок між позначеним та позначуваним. Отже, повертаючись до вище згаданої латинської метафори, ПХТ слід порівнювати з мереживом чи павутиною, акцентуючи увагу на багатовимірності його значень [Барт 1989, с.387]. Таким чином ПХТ відрізняється від ТХТ особливим зв'язком між змістом та формою, адже різні графічні знаки творять не лише нову форму ПХТ, але й привносять у текст елемент «сислової невизначеності» [Радзиевская 2006, с.153] – своєрідну «лакуну між позначуваним та позначеним» [Храпова 2007, с. 10]. Саме ця лакуна між формою та змістом веде до полісемантичності і множинності інтерпретацій ПХТ.

Синтезуючи вище викладені підходи до тлумачення понять «форма» та «зміст», вважаємо, що ПХТ – це феномен, у якому інтегровані зовнішні (форма) та внутрішні (зміст) ознаки [Третьякова 2011, с.50]; артефакт, що відрізняється новою графічною формою і складається з графічних знаків (як вербальних, так і невербальних), характерною ознакою котрих є смислотвірні властивості, що породжують множинність інтерпретацій.

Враховуючи той факт, що особливими ознаками ПХТ є відкритість, парадоксальність, гнучкість та багатовимірність, під *новою графічною формою* ПХТ ми розуміємо свідоме порушення усталених типографічних, орфографічних й графічних норм у його творенні засобами довільно інтегрованих різнірідних графічних знаків у єдиному нелінійному текстовому просторі з метою цілеспрямованого впливу на реципієнта.

Отже, у нижче наведеній таблиці підсумуємо наші дослідження щодо основних відмінностей графічної форми ПХТ й ТХТ у плані їхнього форматування, архітектоніки й арсеналу графічних ресурсів.

Таблиця 1.

Графічна форма постмодерністського художнього тексту й традиційного художнього тексту

Графічна форма	ПХТ	ТХТ
Форматування	формат традиційного друкованого видання; формат електронної книги	формат традиційного друкованого видання
	просторове розташування тексту у вигляді вірша, пісні, електронного повідомлення, газетної статті, математичної формули, геометричної фігури тощо	стандартне форматування прозового тексту

	застосування шрифтів різних кеглів і типів, у т.ч. випуклого шрифту (Forefont type), що виділяється на поверхні тексту з нахилом до читача; шрифтові виділення, повторення і підкреслення	застосування однотипних шрифтів; спорадичне акцентування курсивом або жирним шрифтом
	друк різними кольорами	чорно-білий друк
Архітектоніка	нелінійна сегментація	лінійна сегментація
	межі сторінки по кромці тексту (спорадично)	чітко визначені поля та межі сторінки
	межі лінійок визначені граматичною структурою речення	межі лінійок рівномірні по кромці тексту
	неоднорідне виокремлення глав, розділів, параграфів або їх відсутність	однорідне виокремлення глав, розділів, параграфів
Графічні засоби та прийоми	екстенсивне поєднання вербальних (літерні системи письма), невербальних (ідеографічна, піктографічна, пази графічна системи письма), медійних систем (кіно, реклама, чат-комунікація тощо), мистецьких графічних засобів та прийомів (колаж, юкстапозиція, текстура, градація тощо) та їх різнорідне поєднання з метою візуалізації	застосування знаків літерних семіотичних систем
	навмисне відхилення від орфографічних та пунктуаційних норм, зокрема спорадичність використання лапок у цитатах (непряме цитування)	дотримання орфографічних та пунктуаційних норм, зокрема використання лапок у цитатах (пряме цитування)
	екстенсивне застосування таблиць, графіків, схем, фотографій, діаграм, візерунків та ілюстрацій, що є частиною тексту з вербальним супроводом або без нього	візерунки та ілюстрації, що дублюють вербальне повідомлення
	екстенсивне використання абревіатур, акронімів та їх okazіональне утворення	спорадичне використання абревіатур, акронімів

Результати і перспективи подальшого дослідження. Таким чином, висновуємо, що ПХТ властива нова графічна форма, яка є амальгамою специфічного просторового розташування, нелінійної архітектоніки й різнорідних графічних засобів та прийомів. Графічні засоби втілюють прагматичний та змістовий аспекти ПХТ, є релевантними у його формотворенні і визначають множинність способів його смислової інтерпретації. Нова графічна форма сприяє еволюції ПХТ в «текст-образ», якому притаманні гнучкість, багатовимірність, динамічність, котрі увиразнюють його з-поміж усталених зразків ТХТ. Через нову графічну форму автор/наратор апелює до наших органів чуття (зорових, слухових, тактильних тощо), таким чином максимально наближаючи текст до реалій буття кожного індивіда. Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо в дослідженні характерних особливостей графічної форми ПХТ у семантичному, структурному й прагматичному аспектах.

Література

Анохіна Т. О. Поліфункціональність та поліаспектність графічних знаків / Т. О. Анохіна // Вісник Сумського держ. ун-ту. Сер. : "Філологічні науки". – Суми : СумДУ, 2004. – № 3 (62). – С. 9–14. Барт Р. Избранные работы: Семиотика: Поэтика: Пер. с фр. / Сост., общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова. – М.: Прогресс, 1989 – 616 с. Бичко І.В. Антична філософія: класика, еллінізм, римська античність // Філософія. курс лекцій: Навч. посібник / Бичко І.В., Табачковський В.Г., Горак Г.І. та ін. – К., Либідь, 1993. – С. 43–63. Білецька О.В. Становлення графічної лінгвістики як комплексної науки: аналітичний огляд // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: Збірник наукових праць. Випуск ХІХ. – Херсон: ХДУ, 2013. – С. 18–28. Бодуен де Куртене І.А. Избранные труды по общему языкознанию / Иван

Александрович Бодуэн де Куртенэ. – Том 2. – М.: АН СССР. 1963. – 376 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bookre.org/reader?file=1212711&pg> – Заголовок з екрану. *Бусел В. Т.* Великий тлумачний словник сучасної української мови. – Київ, Ірпінь. – Перун, 2005. – 1728 с. *Валгина Н.С.* Теория текста. Учебное пособие. – Москва: Логос, 2003 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://yanko.lib.ru/books/language/ru/valgina.teoriya_teksta.moskva.logos.2003p173_\(sl\).htm](http://yanko.lib.ru/books/language/ru/valgina.teoriya_teksta.moskva.logos.2003p173_(sl).htm). – Заголовок з екрану. *Заколябіна Ю. Ю.* Архитектура постмодернизму: ироничный элемент у стилистике деконструктивного дизайна // Постмодерн. Культура и философия. 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://postmodern.in.ua/?p=1274> – Заголовок з екрану. *Канныкин С. В.* Текст как явление культуры (пролегомены к философии текста) / С. В. Канныкин. – Воронеж : РИЦ ЕФ ВГУ, 2003. – 143 с. *Карцевский, С.О.* Об асимметричном дуализме лингвистического знака / С.О. Карцевский. – Москва, 2001 // Введение в языковедение : хрестоматия : учебное пособие / сост. А.В. Блинов, И.И. Богатырева, В.П. Мурат, Г.И. Рапова. – Москва : Аспект Пресс, 2001. – С. 76-81. *Кочерган М. П.* Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К. : Видавничий центр "Академія", 2001. – 368 с. *Кремень В. Г.* Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн. – К.: Книга, 2005. – 528 с. *Крючкова Я. Р.* До питання про форму і її співвідношення зі змістом у сучасній літературі (на матеріалі оповідання В. Пелевіна «Світло горизонту») // Чорноморський державний університет імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». – Серія : Філологія. Літературознавство. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – Випуск 158. Том 170. – С. 37–41. *Прасолова В.* Інтермедіальність як явище мистецтва і метод аналізу // Філологічні семінари: Парадигма сучасного літературознавства: світової контекст. Випуск 16. – Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2013. – С. 46–53. *Радзиевская Т.В.* Фактор графики в современном масс-медийном дискурсе. 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rastko.rs/cms/files/books/49dbb1eed903f> – Заголовок з екрану. *Семенюк Т.П.* Інтерсеміотичні особливості письмової комунікації // Науковий вісник ВНУ імені Лесі Укр. № 24 (249). – Серія : Філологічні науки. – 2012. – С. 129–134. *Сонин А.Г.* Экспериментальное исследование поликодовых текстов: основные направления / А.Г. Сонин // Вопросы языкознания. – М., 2005 - № 6. – С. 115–123. *Третьякова И. В.* Художественный текст и его характеристики // Лингвистические и экстралингвистические проблемы коммуникации: теоретические и прикладные аспекты: межвуз. сб. науч. тр. Вып. 8 / отв. ред. К. Б. Свойкин – Саранск: Изд-во Мордов. ун-та, 2011. – 343 с. *Храпова В. А.* Текст как социокультурный код общества: автореф. дис. ... д-ра. филос. наук. / В. А. Храпова. – Волгоград, 2007. – 28 с. *Щерба С. П.* Філософія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / С. П. Щерба, О. А. Заглада ; ред. С. П. Щерба. – [5-е вид.]. – К. : Кондор, 2011. – 548 с. *Anstey M.* “It’s not all Black and White”: Postmodern Picture Books and New Literacies // Journal of Adolescent & Adult Literacy; Vol. 45 Issue 6, 2002. – P. 444–457. *Avgerinou M. D.* Re-Viewing Visual Literacy in the “Bain d’ Images” Era // TechTrends March/April 2009. Volume 53, Number 2, P. 28–34. *Chandler D.* Biases of the Ear and Eye: “Great Divide” Theories, Phonocentrism, Graphocentrism & Logocentrism, 1994. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/litoral/litoral.html> – Заголовок з екрану. *Deledalle G.* Charles S. Peirce’s Philosophy of Signs: Essays in Comparative Semiotics. Indiana University Press: Bloomington and Indianapolis, 2000. – 199 p. *Derrida J.* Of Grammatology. Translated by Gayatri Chakravorty Spivak. Derrida, Jacques [1997 (1967)]: Of Grammatology. Baltimore: The John Hopkins University Press. – 456 p. *Ferdinand de Saussure.* Course in General Linguistics. Open Court Publishing, 1983. – 236 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://books.google.com.ua/books?id=B0eB8mvov6wC&pg=PR5&hl=ru&source=gbs_selected_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false. – Заголовок з екрану. *Hjelmslev L.* Prolegomena to a Theory of Language (trans. Francis J Whitfield). Madison: University of Wisconsin Press, 1961 – 58 p. *Johnston D.* The Assimilation of Text by Image, 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.electronicbookreview.com/thread/electropoetics/assimilation> – Заголовок з екрану. *Lévi-Strauss C.* Structural Anthropology (trans. Claire Jacobson & Brooke Grundfest Schoepf). Harmondsworth: Penguin, 1972. *Morris Ch. W.* Foundations of the Theory of Signs. Chicago: Chicago University Press, 1938/1970. – 58 p. *Pannwitz R.* Die Krisis der europäischen Kultur, Nürnberg, 1917. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.wikipedia.org/wiki/Postmodernism> – Заголовок з екрану. *Quintilian.* Institutio Oratoria. Book 9.4.13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:abo:phi,1002,0019:4>. – Заголовок з екрану. *Waller R.* The Typographic Contribution to Language: Towards a Model of Typographic Genres and Their Underlying Structures. – Department of Typography & Graphic Communication. – August, 1987. – 329 p. *Walsh M.* Reading visual and multimodal texts: how is “reading” different? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.decd.sa.gov.au/northernadelaide/files/links/Reading_multimodal_texts.pdf – Заголовок з екрану. *Шановал М.* Модус інтертекстуальності як критерій художності літературного тексту // Філологічні семінари: Літературна критика і критерії художності. Випуск 12. – Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2009. – С. 58–63.